

ТРИДЕННИК - REVUE HEBDOMADAIRE - UKRAINIENNE - TRIDENIT

Число 5 (63), рік видання III. 30 січня 1927 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr.)

Париж, неділя, 30 січня 1927 р.

Відчит Бухарина на московській губерніяльній комуністичній конференції, що якого переказано було в цілій щоденній європейській пресі, справляє надзвичайно чудне вражіння і своїм змістом, і своїм тоном. «Посл. Новості», наприклад, вбачають в цілій істеричній поведінці большевицької влади «крайню нерозважність та легковажність, з якими совітські представники влади не вгаваючи кричать про небезпеку війни, ведучи в той же час політику, яка провокує їхніх ворогів — і ворогів Росії — на той самий наступ, що його вони цілком слушно бояться більш за все на світі».

Нам не здається така поведінка не розважною. Такої поведінки дотримуватись мусить кожна влада, одірвана од своєї країни, і іншої у большевиків і бути не може: не вести політики Комінтерну — це значить втратити і рештки того авторитету революційної влади, яким вони користуються в очах своїх вірних підданих. Одверто ж говорити про своє бажання війни — це брати на себе відповідальність перед всіма тими, хто прагне миру та спокою, і хто во ім'я цього піддержує пануючу групку з Сталіним на чолі проти опозиції.

Певности за успіх такої політики звичайно не може бути у диктаторів, і вони підготовляють своїх підвладних до можливості найгіршого кінця, але для оборони, для утворення настрою, з яким можливо буде провадити ще де який час боротьбу, треба довести, що майбутня війна буде війна оборонна, накинена проти волі совітської влади міліонами зовнішніх ворогів; а що їх дійсно міліони — це й доводять диктатори в своїх промовах.

Бухарин в своїй промові, перераховуючи всіх ворогів, нікого не

забув, усіх подав. Та Бухарин чув дзвін, та не знає, де він. І «Комітет визволення Кавказу з франц. полков. Шевал'є» (?) сплутав з місячником «Прометей», що виходить в Парижі заходами азербейджанців, гірських народів Північного Кавказу, грузинів та українців для оборони державних прав їхніх націй.

Треба сказати, що відомості про життя ворожих їй мас еміграції совітська влада має, але видно, що й тут вже ослабла її сила і відомості ті вона дістає в дуже непевних та фантастичних формах. І дуже часто йдуть вони наперед самих подій.

Прикладом Чубарь у Харкові оповіщає, як переказує телегр. агентство «ТАС», що «українські соглашателі закордоном столкуются з Пільсудським про наступ на більшовиків». Але що у всіх цих виступах влади совітської дуже цікаво спостерігати, особливо на Україні, — це жах перед ворожими силами в середині держави.

Чубарь так і каже, що «ці розмови закордоном находять відгук на Україні». «Не так давно в президію ВУЦВК було подано анонімного листа з вимогою, щоб в ВУЦВК та Наркоматах було не менше як 50% непартійних українців. Цей анонімний лист знову доводить, що українські націоналісти думають не про національне визволення, а про визволення від більшовиків».

Висновок з вимог, поданих в анонімному листі, трохи несподіваний. Але ж пам'ятати треба, що Чубаря Москва поставила панувати над Україною не за розумові здібності, а за слухняність.

ПЕРЕД РОЗВИТИМ КОРИТОМ.

Треба віддати належне більшовикам. Мабуть ні одна організація, ні одна партія не вміє так урядити реклами, утворити стільки шуму і галасу, як це уміють робити і роблять комуністи.

Пригадаймо хоча б весь той галас, який був учинений з приводу українізації в більшовицькій пресі; адже ж всі ці розрекламовані більшовицькі досягнення і проєкти викликали навіть серед де-кого з українських емігрантів, людей настроєних що-до більшовиків з завзятим упередженням, певного роду «фантастичні мрії», а що-до росіян, так там більшовицькі інформації про українізацію спричинили справжній переляк. Щоб належно розрекламувати справу українізації були пушені в рух такі важкі апарати, як Комінтерн і ЦК КПБУ. В червні 1924 року 5-им конгресом Комінтерну українська справа була оголошена одною з найважливіших справ середньої Європи. В

червні 1926 року ЦК КПБУ були оголошені довгезелні тези про підсумки українізації, де детально й докладно визначалась провідна лінія партії в справі українізації. Справа українізації порушувалась на цілій низці з'їздів, нарад й конференцій; сотворено було для неї комісії, видавано накази і декрети, визначувано кари, встановлювано речінці; про весь цей гармидер широко й докладно писано в пресі. Але тепер, коли минули всі речінці і терміни для переведення українізаційного благоденствія на українській землі, поволі починає вияснятись, скільки реклами було в усьому цьому українізаційному гармидері і як мізерно виглядає вславлена українізація на практиці. Українізаційна гора породила мишу. Наводимо ряд фактів, взятих з большевицької преси. «На Миколаївщині українізація провадиться дуже кволо, — пише кореспондент харківських «Вістей» (ч. 259). — Ще досить вперто циркулюють скрізь чутки: це тимчасові заходи... Майже у всіх установах і організаціях всі засідання провадяться руською мовою. В бібліотеках, клубах, червоних куточках й місцькомах — українських книжок майже немає. Окрвиконком висилає своїх представників на села округи і вони всю роботу на селі провадять руською мовою. А це дає загальний тон — по Окрвику рівняються й всі установи округи, районні і навіть сільські... Листоноші (?) по селах розповсюджують виключно руські видання... Бібліотек українських нема й купити укр. книжки ніде і до того вона ще дуже дорога». Цей малюнок не є винятковим і окремим. В Могилеві на Дністрі «результати перевірки вказують, що значний процент службовців української мови не знає. В більшості установ службовці поміж собою і відвідувачами розмовляють руською мовою» («Вісти», ч. 268). В Старобільській окрузі «робота по поглибленню знань службовців притихла, районні комісії ставляться до директив окркомісії по українізації без належної уваги, де-які установи приймають на роботу службовців, що не володіють укр. мовою» («Вісти», ч. 238). В Харківській центральній поштово-телеграфній конторі та майже по всіх її філіях, що є в Харкові, в галузі українізації панує безладдя. В центральній конторі лише кілька співробітників розмовляють і пишуть укр. мовою... Співробітники, що склали іспит за II категорію, мову майже забули з причин невживання її в установі. Голову ж комісії по українізації Бородіна досить добре характеризує копія з замітки, що її було надруковано в одній з стінгазет контори. В ній зазначено як шановному голові принесли на підпис папірця укр. мовою і як він ніби кинув: «зачем ви пишете на сабачьем языке?» («Вісти», ч. 260).

Це відомості з різних частин української території, відомості, які можна доповнити цілою низкою інших їм подібних, відомості; які говорять не про винятки, а про побутові з'явища, про систему.

А поруч з тим існує інший ряд фактів. При повному занедбанні елементарних національних потреб і інтересів українського населення провадиться штучне культивування і штучне створення на Україні цілком не сподіваних національних меншостей, перше і вимоги яких (в значній степені фіктивні) задовольняються в першу чергу.

Лише за 1925 рік на Україні організовано та виділено 496 націо-

нальних сільських рад, а всього на кінець 1926 року було 841 національних сільських рад. Крім національних сільських рад на Україні виділено 11 національних районів, з них 7 німецьких, 3 болгарських і 1 польський. Але не тільки через виділення в окремі національні ради переводиться забезпечення прав національних меншостей на Україні. На Україні було 85 національних клубів, 150 сільських будинків, 440 хат-читалень, 213 бібліотек та 930 пунктів для ліквідації неписьменности. Національні меншості мають свої суди, де справи провадяться їх мовою («Вісти», ч. 260). «В сітці національних шкіл — констатує комісар освіти Шумський — ми маємо великі досягнення. Число єврейських шкіл збільшилося за останній рік з 342 до 454, польських з 255 до 370, німецьких з 573 до 621. Дітей в національних школах взагалі охоплено 74%, а в той час, коли в руських охоплено 49,8% дітей з 8 до 15 років, по українських школах 36,8%» (розбивка наша. В. С.) («Вісти», ч. 268). Спеціально треба підкреслити в цій роботі по опіці над національними меншостями ту увагу, яку уділяється жидівській національності. Та про це в нашій пресі писалося досить, щоб докладніше над цією справою спинятись.

До яких курьозів доходить ця опіка над національними меншостями може свідчити хоч би факт засновання в Мелітопольській округі трьох албанських шкіл («Вісти», ч. 288). Це опікування національними меншостями на Україні, це їх, сказали би ми, штучне створювання, не є результат випадково непогоджених адміністративних заходів, це є наслідок певної системи, яка раніш ділала поруч з українізацією, а що далі все виразніше має прийти на місце українізації, має її заступити, стати *antidoton*'ом проти неї. Про цей останній новий курс совітської влади, який вже переводиться на практиці, говорить ось ця заява Петровського на останній листопадовій сесії ВУЦВК: «В найближчому часі ми повинні закінчити українізацію. Проте нам особливо слід бути обережними у відношенні до національних меншостей на Україні і уряд вживає всіх заходів щоб всі права їх було забезпечено та не порушувалося. Ми в цій справі новаки, помилки тут неминучі, через те братерське вирішення національного питання повинно особливо бути дружнім між українським та руським населенням України» («Вісти», ч. 265. розбивка наша. В. С.). Представляється ясным, що з цієї не цілком грамотної заяви Петровського можна зробити лише один логичний висновок: українізація не виправдала надій й над нею хотять поставити хреста. Українізацію хотять переводити остільки, оскільки нею не порушуються права національних меншостей, включаючи до них, природно, і росіян. Ще й року не минуло з того часу, коли ЦК КПБУ членом якого являється і Петровський, в своїх тезах про підсумки українізації говорив про руський шовінізм на Україні, соціальне коріння якого вросло в гущу руського міського міщанства (буржуазії) та в інтелігентсько-спецівське прошарування і який має «могутню підтримку в масах руського мі-

шанства за межами України». Тепер українізація має переводитись на підставі братерського порозуміння між українським і руським населенням, не робітництвом, а власне населенням, — тими росіянами, шовінізм яких раніш підкреслювався. З наведеного вище ми бачимо, що це братерське порозуміння здійснюється на підставі тих же методів, як і за денікінських часів («сабачій язик!..»). Українізація опинюється на мертвій точці. Вона декларативно визнається, але здійснюється остільки, оскільки хочать цього російські шовіністи. А тим часом підкопується на Україні український національний стан посідання, створюється національна шахівниця, культивуються найбільш екзотичні і несподівані національні меншості. Словом, виникає ситуація, якою можуть бути задоволені і яку можуть рекламувати лише совітська преса і совітські агенти — явні й тайні.

Цей теперішній ухил большевицької українізаційної політики не може уважатись несподіваним. Він може заскочити хіба лише українських Манілових з обох боків Збруча, які в своїй наївності сподівались, що з большевицької українізації дійсно можуть бути якісь тривалі наслідки для української національної справи. Стоїть він, цей теперішній ухил, в логичному звязку з цілою большевицькою концепцією українізації.

Ідеологія старого большевизму, як і ідеологія російського меншовизму (мова йде про ті часи, коли і большевики і меншевики склали одну РСДРП) складались під знаком повного ігнорування, повної байдужості і захованої ворожості до самої постановки національної справи. І та і друга формувались під знаком боротьби і нищення тих національних соціал-демократичних організацій, які діяли в той час — Бунда, РУП і пізніше УСДРП. Дуже довгий час большевицька література, спеціально ігноруючи національне питання, минала його зовсім, цілий ряд років большевики опріч голої фрази в своїй програмі «право нації на самоозначення», фрази, яка серед членів партії не мала спільного тлумачення, в національній справі не мала нічого, тим паче в справі українській. Лише в останні роки перед революцією 1917 року з'явилося в большевицькій літературі кілька розріжнених статей на національні теми, які, до речі сказавши, при упередженості большевицької партійної маси проти самої постановки національної справи, не стріли серед неї більшого відгуку і заінтересовання. Большевики виявили колосальну короткозорість, вони ніколи не передбачали того значіння, яке буде мати національна проблема, з окрема українська справа в Росії, і тим то події 1917 року, широкий розвиток українського державницького руху поставили їх перед фактами, на які вони не вміли і не знали, як реагувати. Початкова їх тактика — була тактикою повного ігнорування українського руху, української мови, самого факту існування української нації. Ця тактика своє втілення знайшла в агітації і боротьбі проти Центральної Ради, яка завершилась взяттям Києва Муравйовим. Тоді самий факт користування українською мовою являвся доказом буржуазности і контр-революційности, тоді нищились портрети Шевченка, сотні людей загинули за те, що мали українські посвідчення. Серед больше-

виків являється модним тепер знімати з себе відповідальність за все, що зробив Муравйов з своєю армією — це, мовляв, були «банди», була стихія, за яку партія відповідальності не несе. Ми дозволили собі запитати, через що ці «банди» не виявили своєї стихійної «революційності», улаштувавши жидівський погром. Цього не сталося, бо керуюча і організуюча рука у вчинках муравйовської армії, все таки залишалась, стихія задержувалася в певних межах. Що ця стихія знайшла собі вихід власне в відношенні до українців, це має своє пояснення в цій постановці української справи в большевицькій літературі й в большевицькій практиці як часів дореволюційних, так і революційних. Маса зробила свої криваві висновки з тих гасел в національній справі і з того відношення до національної справи, яке було характеристичним для партії.

За муравйовську епопею — цей яскравий епізод в встановленні совітського ладу на Україні, який большевики тепер так старанно замовчують і минають — комуністам довелось заплатити дорого. Жорстокі факти їх навчали, що ставити українську справу так, як ставили Муравйов і Євгенія Бош трудно. З часів гетьманщини починається відворот на українському фронті, починається намацування підстав на українському ґрунті. Совітська влада при опануванні України в 1919 році після Директорії і 1920 р. після Денікіна робить певні спроби підійти до розв'язання української проблеми, знайти ті нитки, які могли би зв'язати її з українською стихією.

Не треба говорити, що всі ці спроби були занадто непевні, що всі ці підходи були занадто недоречні. Большевики тоді були цілком опановані утопією загальної соціальної революції і негайного будівництва соціалістичного ладу; це були ті часи, які тепер в комуністичній літературі, що старанно затирає ідеологічну капітуляцію большевизму, носять скромну назву доби військового комунізму. При цій пануючій концепції місця для української проблеми не було і не могло бути; тактики певної і видержаної що-до нашої справи большевики не мали, займаючи ті випадкові позиції, які підказувала їм конкретна ситуація.

Певні виразні лінії і позиції в українській справі большевиками були зайняті лише з наступленням НЕП-и. Ідеологія НЕП-и була тим етапом, через який большевики підійшли до української проблеми й знайшли її розв'язання в формі так розрекламованої ними українізації. І оскільки Кронштадт був тим граничним пунктом, який одділяв період військового комунізму од НЕП-и, остільки ж ця історична дата являється рішачою для постановки і розв'язання ними української справи. Ми підкреслюємо власне Кронштадт, а не події на Україні і не повстання, які відбувались там. Розв'язання української проблеми йшло з Москви, з центру, КПБУ позбавлена всякої власної ініціативи могла зайняти в українській справі позиції лише з дозволу і благословення Москви. А тою подією, яка сотворила психологічний перелом в російських розумючих колах, був власне Кронштадт. Повстання на Україні там розцінювали приблизно, як повстання в якомусь небудь Туркменістані.

Неп проголосила курс на «змичку» з селянством; політика соціального утопізму збанкрутувала цілком й остаточно; вияснилась необхідність при керуванні державою рахуватись з потребами і вимогами селянства. При тій ситуації, яка мала місце на Україні, визнання необхідності рахуватись з потребами селянства, означало визнання необхідності рахуватись також і з національними його вимогами, з українським рухом, оскільки він був і є передовсім селянським рухом. Звідси випливає українізаційна політика большевиків, започаткована XII з'їздом партії і прискорена в своєму темпі квітневим пленумом 1925 р. ЦК КПБУ.

Нічого спільного не мала і не має українізація, яку провадять большевики, з визнанням значіння і ваги української проблеми, як самоодвільної і самовартостної. Перед большевиками був факт стихійного зросту української національної свідомости в селянських масах і для того, щоб встановити «змичку» з цими масами вони стали на шлях українізації свого державного, господарського і партійного апарату; українізація являлась для них не самоціллю, а засобом, при допомозі якого вони хотіли вдержати своє панування. При служебній ролі українізації вона не могла звестися до допомоги вільному розвитку української національної творчости. Опанування партійною організацією української мови, вивчення соціально-політичних, історично-побутових умов України було потрібно для забезпечення пролетарського, а конкретно партійного керівництва українською культурою. Українізація уявляла для большевиків вартість, оскільки вони опановували цей процес, оскільки вони могли забезпечити в ньому пролетарське керівництво, оскільки, таким чином, вони могли здійснити союз пролетаріята і селянства, на основі командування пролетаріята над цим останнім.

Розуміється, большевики, стаючи на ґрунт українізації в цілях переведення «змички» з українським селянством, ясно здавали собі справу з усіх тих небезпек і труднощів, з якими вона була зв'язана. Над цим питанням вони докладно спиняються в тезах ЦК КПБУ про підсумки українізації, які оголошено в червні минулого року. «Наша партія — говориться в цих тезах — спірається на робітничу класу, що її більшість говорить руською мовою. Так само руського походження є більшість наших старих большевицьких кадрів». Переводячи українізаційну політику, партія стрічається «з забобонами руської та зрусифікованої частини пролетаріяту, з перекручуванням інтернаціоналізму, з псевдо-інтернаціоналізмом, русотяпством і шовінізмом», які додекуди захоплюють і членів самої комуністичної партії. В результаті Неп-и і почасті українізаційної політики з'являється українська дрібна буржуазія, що чим раз зміцнюється і буде що далі намагатися впливати на пролетаріат і навіть на нашу партію».

Ми бачимо, що большевики здають собі прекрасно справу з усіх труднощів переведення такої українізації, якої вони хочуть. Цитований нами документ вказує, що комуністи розуміють, що для переведення їхньої українізаційної політики у них бракує сил і що перево-

дячи українізаторську політику, вони викликають до життя ворожі і для себе сили — давно поховану і знищену, відому своїм контр-революціонізмом дрібну українську буржуазію, яка може дійти навіть до такого нахабства, що буде що-далі «намагатися впливати на пролетаріат і навіть на нашу партію».

Про людське око комуністи, говорячи про ті завдання, які вони мають в обсягу українізаційної політики, висловлювали певність і переконання, що вони їх розв'яжуть. Думаємо проте, що ця певність висловлювалася лише для зовнішнього вжитку. Бо коли в 1923 році, в той час, як партія стала до переведення українізації, в українських організаціях партії було членів партії і кандидатів українців лише всього 12.468 чоловік («Партія в цифровом освітченні»), то трудно було серйозно думати, що ця групка може справді забезпечити партійне керівництво українською культурою, культурою великої тридцятимільонової нації. І дійсно переведення українізаційної політики, навіть в локалічених недовладних формах, спричинило большевикам цілу низку неприємностей. Ми стрічаємось з фактами зросту активності селянства, про які большевицька преса вже пише досить давно з заґаєним страхом. Не підлягає сумніву, що зріст цієї активності з українізаційною політикою має найтісніший зв'язок. Ми стрічаємось з більш сумним фактом — правовірні і заслужені большевики підпадають впливу української контр-революційної буржуазії і починають висловлювати думки, які суперечать партійному катехизису — маємо на увазі виступ Хвильового і його прихильників. Національна стихія, яку хотіли осідлати большевики, не тільки не виявляє бажання підпорядкуватись, а, навпаки, загрожує тим, що підпорядковує собі большевиків. Українське селянство, яке завжди чинило стільки неприємностей большевикам, й на цей раз виявило свою погану «хохлацьку» натуру.

Виходом з тої ситуації було те, що діється тепер. Українізація офіційно не касується, але поволі обертається в фарс. Службовці совітських установ складають іспит з української мови, але за відсутністю практики і вжитку знову її забувають. На місце звільнених, як що винятково такі були, приймаються нові службовці, які так само української мови не знають, бо найбільш цінним і важним являється не знання мови, а комуністична «благоденність».

Поруч з цим, в цілях ослаблення впливу української селянської стихії, уряд змагається опертися на національні меншості на Україні, часами вдаючись за браком таких в натурі до їх штучної фабрикації. Розуміється ті албанці і шведи (совітською владою утворено одну шведську сільську раду, про албанські школи ми згадували вище), яких большевики знаходять на Україні, служать їм лише для загального антуражу. Більш серйозно і систематично вони опікуються російською і жидівською меншістю, при чому звертають увагу на райони з господарського боку для нас найбільш важні. Переводиться з одного боку політика відрізання нас від берегів Чорного моря шляхом знищення всяких наших впливів в Криму (по совітським даним в Криму

українців цілком нема), — жидівської колонізації в районах, що прилягають до Чорного моря; натомість політика большевиків в Донбасі переслідує цілі підтримання і культивування там російської меншости. План, коли не з погляду большевицької ідеології, то з погляду російських національних інтересів, — продуманий хитро й підступно.

Інша річ, чи вдасться большевикам закріпити цей свій теперішній курс на довший час. Він би означав при його поглибленні й закріпленні повний розрив з тактикою «змички» з селянством, на що большевики вряд чи підуть. Вірніше, що їх такитка буде носити характер вагань, ухилів, кидання з боку на бік — буде такою, як тактика кожної влади, що, втративши ґрунт під ногами, до всіх засобів вдається, щоби продовжити своє життя.

В кожному разі теперішній стан в національній політиці большевиків мусить бути основно і ґрунтовно продуманий всіма нашими Маніловими, які тішили себе, а може й зараз ще тішать себе з приводу українзації всякими ілюзіями.

В. С а д о в с ь к и й.

УКРАЇНСЬКА ПОЕЗІЯ НА ВИГНАННІ.

(Нарис)

Трудно говорити зараз про українську поезію на еміґрації. Поперше тому, що той, хто не бачив, не спостерігав, не переживав хоч би перших часів нашої еміґрації, — не зовсім добре зможе уявити собі всі ті складні і незвичайні процеси, що одбулися в нашій душі. По-друге тому, що наша боротьба з ворогом ще триває, в другій формі, іншими методами, але існує, отже не можна говорити про нашу творчість на еміґрації, як про щось закінчене, щось вже сформоване. Це є напруження, яке скінчиться тільки тоді, коли сама боротьба устане, коли ми будемо переможцями, а сьогодні ж ми переможені.

Особисте нещастя, особисте горе одної людини кладе свій відбиток, своє тавро, може часом і невитравне, — на неї, але тільки на неї, але нещастя масове, лихо колективне, що має в собі елемент і особистий, — кладе свій відбиток на всіх тих, хто це лихо пережив. А таким спільним лихом і є еміґрація.

Тим більше це лихо заглибилося в нас, що відступили ми з України із зброєю в руках, відступили в боротьбі, з боєм мусіли віддати наші позиції, але і з вірою так само з боєм вернутися туди для продовження боротьби. Тим більше це нещастя вкорінилося в серце наше, що наших близьких повбивано, помучено, порозстрілювано, наші рідні оселі знищено, сплюндровано, а землю нашу — окуповано.

Нам спричинено було страшний фізичний біль, що із стисненими вустами, із зморщками на чолі — ми переносили й зараз переносимо.

Але власне тому, що ми були подолані тільки фізично, а не ду-

ховно, тому ми прийняли на свої рамена хрест вигнання, тому не роспорошилися, не розмінялися, не умерли, а навпаки віримо в нашу остаточну перемогу в майбутньому. Судячи-ж по тих процесах, які розгортаються в національній душі населення там, на Україні і творцями яких ми були, — почуваємо що день цієї перемоги буде ще за нашого життя.

*
* *

Хто може зрозуміти страшну трагедію переможеної нації, той знає, що ця трагедія не є простою. Віра й одчай, певність і зневірря, бадьорість і знесилля в ній чергуються. Амплітуда цих емоцій — безмірно велика. Ідеалізовані стремління нації «ніколи не бути рабом» часом були далекі від фактичного здійснення перед люттям членішого і зрадливого ворога, але ми *contra spem speravimus*.

І зрозуміло, що творчість мусіла відбивати всі настрої, всі переживання наші, мусіла фіксувати всі процеси ці; творча душа не могла не реагувати, не могла не рефлексувати на те, що її оточило, що їй чинило біль, що її кидало від поразки до перемоги і навпаки.

Але, не дивлячись на такий, сказати б, хаос в переживаннях, все ж можемо ми спостерігти, що творчість українська, а власне поезія, яка виявляє себе на еміграції, яскраво розбивається на три періоди.

Перший — період розпуки, знемоги, чи може просто втоми, якоїсь депресії, — а все це разом взяте є наслідком нездійснення наших поривань, наших мрій і стремлінь, неоправдання принесених нами жертв, цей період болю гострого, нестерпного й пекучого, одним словом період зневірря й смутку, що завжди огортає людину в перші часи по втраті.

Другий — період реакції, видужування від ран, період початків розуміння пережитих втрат, але ще не цілковитого усвідомлення собі того, що сталося.

І третій — період охоплення розумом того факту, що його докочано над нашими головами, зрозуміння тих нових обставин, в які долею кинено нас, тих нових рямців, в яких доводиться перебувати, зрозуміння потреби принесення навіть більших жертв, ніж ті, що ми на вітвар батьківщини нещодавно принесли.

А разом з цим усвідомленням і зрозумінням того, що раз так сталося, то значить це є завершений факт, разом з цим зрозумінням часовості своєї поразки, — творча душа тої частини нації, що опинилася на вигнанні, мусить вишукувати нові стежки для себе виявлення, мусить в силу свого *raison d'être* творити і, очевидно, мусить творити такі цінності, такі ідеї, які б дали змогу здійснити недовершені ідеали цілої нації і які б змінили ті обставини, які примушують нас перебувати на вигнанні. Інакше кажучи — дальша боротьба з ворогом. Може іншими на сьогодні шляхами, іншими способами, — але імперативно — дальша боротьба. І базою для цієї боротьби знов таки — віра, підсилена спільно пережитим стражданням, і певність, підкріплена спільно набутиим досвідом підчас недавньої боротьби...

*
* *

І от на доказ наших слів, візьмо нашого такого відомого поета, як О. Олесь, що разом з нами ділить злидні вигнання й тепер.

Творчість його вся пересякнена сумом, що доводить поета часом і до зневірря, до роспуки... Скорбить душа його по нездійсненому, хоч і гаряче й палко хотілося бачити те здійсненим...

Він був свідком пробудження волі української нації. І це він писав:

«Яка краса — відродження країни,
ще рік, ще день назад тут чувся плач рабів...»

і він же потім сказав:

«А глибока північ всі шляхи укрила,
о, розбите серце, о пісні мої...»

І нація, змучена, знеможена в боротьбі, стає для нього образом, перед яким в молитовнім екстазі падає поет навколішки:

«Народе-Страднику, навчи і нас в вигнанні
любити свій Єрусалим...
Навчи в солодкому стражданні
проїняти серце ним...»

Страждання нації — це страждання поета, і муки його — це муки її:

«В вигнанні дні течуть, як сльози.
Думки в вигнанні сплять, як мертві.
Солодкі спогади сичать, як змії,
душа ридає, як дитина.
Душа розірвана, як рана...
Бальзам далеко так, як сонце,
А сонце, сонце, як і щастя,
Там, там, лише в краю коханім...»

І співець гармонії сонця і блакиті, улюбленець гаїв і квітів і степів, — сьогодні в роспачі питає він:

«Чи вгледим ми і ліс і май і сонце
в коханому краю,
де душу кинули своєю...
О, сонце...»

А все те, чим жила його душа, чим п'яніла, дихала, те, що він любив раніше, — сьогодні, як гарний сон, як солодкий спогад:

«Жита!... пригадую...»

Так пригадує, пригадує дороге минуле, пригадує казкове кохання, кохану казку:

«Шумить мені забуту казку,
п'янить мене своїм диханням,
щоб я увився і не знав,
де зараз я — чи на чужині,
чи там, ах, там, в краю коханім...»

Але мрії — і дійсність. Уява і реальність. І єдине бажання у нього:

«Заснути б в лісі десь, у листях до зими...
Така глибока втома...»

Ми нарочито взяли О. Олеся, бо він найбільш відомий з наших

парнасців, і він найбільший виразник оцих емоцій смутку, скорби, болю й розпачу.

І в перші роки еміграції ці настрої зневірря й безпросвітної журби оволоділи поетичною українською творчістю. І всі поети молодшої генерації віддали данину цьому в своїх поезіях.

Євген Маланюк, Юрій Дараган, Н. Лівницька, П. Тенянюк, Б. Гомзин, Карашевич, Антін Павлюк, Падоліст, Осика, М. Ковальський, Б. Лисянський, М. Обідний та інші. Правда окремо стоять такі, як Ю. Липа, ця крем'язна індивідуальність, що воліє мовчки на самоті переживати загальне лихо.

Ріжниця поміж ними тільки в силі переживань, в одхилах: одні — кволіші — безпосереднє виявляють біль і смуток, — другі — сильніші — впадають в містицизм (Антін Павлюк), в символіку, у мрійність, (Тенянюк).

І всі альманахи, журнали то-що, які почали являтися на еміграції («Веселка» — в Каліші, де серед інтернованих в польських таборах згуртувалися молоді творчі сили, «Сонцевіт» в Тарнові, де теж повстало молоде мистецьке т-во), на початках всі перейняті смутком, журбою і плачем.

Окремі молоді поети випускають свої книжки (Маланюк, Липа, Обідний, Дараган). Але печать скорби все ж тяжить над ними.

Але поволі наступає кінець цьому першому періодові, бо молода творча індивідуальність не може признати себе подоланою; поволі випростується, і починає розуміти вона, що не сумом і не скорб'ю, не сльозами та плачем — треба боротися для того, щоб перемогти.

І тому пережите лихо, спільне нещастя стає лише гартом, що скорбну думку обертає в залізний меч. А такий гарт, гарт пекучого вогняного страждання, є найпевнішим і найсильнішим. Пригадуються слова В. Маргерита з «La Garçonpe», де він говорить: «страждання — це ванна, в якій кволі гинуть, а сильні виходять очищеними, загартованими і ще сильнішими».

І тут ми вже не можемо визначити кордону поміж наміченим другим і третім періодом. Межа поміж ними дуже непомітна і протяг часу між ними так само невеликий. Вони звязані між собою.

І чуємо ми вже нові мотиви:

«Як сурма вража загримить
Назустріч нашій безнадії —
І знаю, меч мій заблещить
і встану я на дні новії...» (Ю. Липа).

так само:

«із під чола розбіглись думи,
на всі боки порозбігались —
в мечі сталії обертались...» (М. Ковальський)

і ще більш конкретно:

Ні, не тропарь і не псалом,
Не молитви, не плач до неба,—
Свячений ніж, стиснутий злом,
Свячений ніж — оце нам треба.
(Е. Маланюк)

Почуття помсти, жага акції, активної творчості — ось рефлекс на пережиті муки й страждання. І хоч, правда, ще флер смутку залишається, але вже поетична душа очищається, підбадьорюється, стає на ноги і вище чоло підіймає.

І один поет, що сховався під літери А. М., — вже каже:

«Я тут ще повинен пожити,
кулю наладить і ніж.
Кров'ю воздам я за кров».

І цей новий період української емігрантської творчості:

«Се не полет — але вже наступ,
то він завісу роздере...» (Є. Маланюк).

І поетові вже зовсім зрозумілим стає:

«Чому стилетом був мій стилос,
і стилосом бував стилет». (Є. Маланюк).

А муза поетична — це вже не образ скорбної Матері Божої, не образ «Польового Ісуса». Перед поетом встає щось інше, сильне, динамічне, рішуче.

«І бачу: в заграві кривавій
залізні постави, мечі,
і свіжу кров, як мак яскраву,
мов блиск пожежі у ночі.
І чую: «слава» ніч ворожу
роздерло горде й молоде...» (Дажбожич).

А еміграційне лихо, злидні, холод і голод, — це вже тимчасове, вже не притягує уваги поета, не викликає у нього більше смутку і розпачу, бо його Муза, горда й молода, сильна і рішуча, кличе його до чину.

«лиш Ти — все юна вабиш, мрієш,
крівава Музо боротьби» (Дажбожич).

І сьогодні вже новий маніфест складає поет, сьогодні пише він нову декларацію, так далеко по змісту і по формі від недавнього зневір'я та смутку:

«...близько той, новий закон
закон землі, що хоче *бути!*» (Ю. Липа).

Це маніфест творчої душі, яка вже не живе рефлексами життєвих явищ і так чи інакше реагує на них, — це вже воля, творча імперативна воля, певна в собі, що родить акцію, чин. Воля, що не обмежується певним протягом часу, воля, що диктує, що наказує, що викликає саме ті емоції, які потрібні для переведення в життя нездійснених мрій, несповнених прагнень. Це воля, що опанувала обставинами, опанувала істотою українського поета, воля, що веде його до чину. Це воля — наказ до дальшої боротьби.

«Ні, знов хочу борні і змагання,
хочу помсти я, крові, огнів,
Сню про велич нового повстання,
перемоги і соняшні дні» (Дажбожич).

Бо сатисфакцію спраглий і змученій душі може дати тільки чин. боротьба, акція, бо компенсувати втрати й пережитий біль може тільки перемога і тому сьогодні зрозумілий цілком образ:

**«іскри креше грізно люто
меч об меч».**

Бо оправдати наші жертви, пролиту кров і пережиті муки, — може тільки дальша боротьба. І тому мілітаристичний дух в українській емігрантській поезії — є домінуючою ознакою, що одповідає тій епосі, яку переживаємо. А ця ознака є запорукою нашої перемоги.

*

* *

В цій коротенькій замітці ми не спинялися детально над творчістю кожного поета з окрема, над приналежністю його до тої чи іншої школи, до того чи іншого напрямку в літературі. Це можемо зробити й пізніше. Але як підсумок вищенаведеного можемо з певністю сказати, що поетична українська творчість на еміграції не завмерла, а навпаки відродилася, бачимо поетів, що знайшли вірні і ясні стежки, бачимо можливості і перспективи, а головне бачимо конкретизацію образів, синтезування їх і невинний рух вперед.

А визначаючи загальний стан укр. поезії на вигнанні, можна сказати: воля — бути переможцями — суть, мілітаризм та динаміка — форма.

Може комусь здається дивним, що, тоді, як Європа після пережитих катаклізмів прагне миру, ми хочемо війни, боротьби. Так, і ми хочемо миру, але не миру рабів, ми хочемо спокою, але не спокою смерті, а мир ми будемо мати тільки тоді, коли ми будемо переможцями. А «вічний мир,— як сказав Лейбніц,— це добре мотто для кладовища». А такого миру ми не хочемо.

В. Р о м а н а . .

МОТОКУЛЬТУРИЗАЦІЯ УКРАЇНИ.

Завданням цієї статті є освітлити питання мотокультури і мотокультуризації та поінформувати, що саме і в який спосіб зроблено в цій справі на Україні.

Слово мотокультура є в даний момент словом настільки ж модним і загально вживаним, як і елекрифікація, але обидва ці поняття, не вважаючи на широку популярність, здебільшого зостаються мало з'ясованими для широкої публіки як по своєму реальному значінню, так і по своєму економічному угрунтованню.

В той час, коли мотокультурою та мотокультуризацією наповнені совітські газети, в той час коли одні вважають її всемогутньою панацеєю проти руїни сільського господарства, інші, знов, вважають її черговим гаслом, кинутим, большевиками на село для чергового обдурювання темного селянина.

Для того, щоби розкрити читачам зміст поняття мотокультуризації і познайомити їх з її сучасним станом, перш за все необхідно дати ясне поняття про мотокультуру, її економічні та технічні підстави та її системи. При цьому я заздалегідь підкреслюю, що не збираюся виступати прибічником тої чи іншої системи господарства і виступати за

чи проти мотокультуризації України. Я хочу лише познайомити з даними, встановленими сучасною наукою, і тим дати можливість свobodно розглянутися в цьому складному питанні.

Під мотокультурою ми розуміємо спосіб провадження сільського господарства, при якому для всіх або значної більшості сільсько-господарських праць вживається замість звичайної живої тяжкої сили (коней, волів то-що) сила механічна, себ-то сила різного рода моторів. Згідно цій кваліфікації ми можемо назвати мотокультуризованим лише таке господарство, яке вживає механічну силу не лише для молочення, віяння, продукції січки, крупи, муки, олії т. и. процесів с.-г. технології, а принаймні ще й для оранки, як-що не для засіву, жнив та решти операцій. Я підкреслюю необхідність для мотокультуризованого господарства вживати механічної сили для оранки тому, що остання є найтяжча с.-г. праця і витрата сили на оранку складає в середньому $\frac{2}{3}$ всієї праці, яку споживає господарство і при глибині в 20 см. може визначуватися на середніх ґрунтах в 10.000.000 кілограмметрів на 1 десятину.

Коли цю найбільшу витрату сили прийме на себе замість двигуна живого двигун механічний, то питання мотокультуризації можна буде числити розв'язаним, але для цього спочатку мусимо освітлити питання про технічні та економічні взаємовідносини цих типів двигунів.

Між двигунами живими та механічними є моменти повної аналогії, але є і моменти великої різниці.

Що-до першого, то живий двигун: кінь, віл, корова працюють, як і двигун механічний, за рахунок матеріалів, які вони споживають, при чому обидва типи двигунів ніколи не дають працю рівнозначну кількості спожитих матеріалів, а завжди значно меншу, причому решта відходить в двигуні живому на життєві процеси, та підтримання теплоти тіла, а в двигуні механічному на втрату теплоти і внутрішнє тертя. Кількість дійсної праці двигуна звичайно показується в відсотках у відношенню до його теоретичної праці.

На підставі точних дослідів можемо подати таку таблицю, яка з'ясовує взаємовідносини між спожитими матеріалами і працею різного типу двигунів.

Кінь в запряжці тягою	12,5%
» в рушальному колесі (приводі)	8 %
2. Віл в запряжці тягою	10 %
» в рушальному колесі (приводі)	7 %
3. Вибуховий двигун (трактор) тягою	12,5%
» » стаціонарний	20 %
4. Паровий двигун (трактор) тягою	3,5%
» » стаціонарний	7 %

З цієї таблиці можемо вивести такі висновки: коли кінь, по використанню спожитого ним матеріалу тяговим двигуном — рівноцінний трактору з двигуном вибуховим, то, коли ми його будемо вживати як двигуна стаціонарного, себ-то для праці в молотилці чи

січкарні, він вже буде в $2\frac{1}{2}$ рази менше корисний ніж двигун механічний.

Що-ж до двигуна парового, то хоча з погляду спожитих матеріалів він є найменше корисним, але за те з економічного боку користність його також далеко перевищує коня, бо цінність однакової кількості матеріалів поданих в калоріях, які споживаються конем, вибуховим та паровим двигунами відноситься як 20:6:3. Таким чином кошти експлоатації коня будуть в середньому в 3 рази більші ніж двигунів механічних.

На цьому і кінчається аналогія, а різниці полягають в тому, що механічний двигун може працювати без перерви теоретично безкоштовно довгий час, в той час, коли двигун живий після 8 годин праці потребує 16 годин відпочинку, що є оптимальним відношенням, хоча цього рідко додержуються на практиці, даючи йому 10-12 год. праці денно і тим значно понижуючи його працездатність.

Крім того мотор без праці не споживає жадних матеріалів в той час, коли кінь без праці потребує принаймні $\frac{2}{3}$ свого нормального оброку.

За те з другого боку треба відмітити, що кінь є значно краще пристосований для праці на різних поверхнях ґрунтів, має краще зчеплення з ґрунтом і може в випадку потреби моментально збільшити свою нормальну силу до максимальної, себ-то втричі, чого не можна вимагати від жадного механічного двигуна.

Наведені данні ніби то мусіли-б переконати кожного сільського господаря негайно покинути кінну тягу і перейти на моторову, але на практиці ми бачимо, що заведення мотокультури посувається дуже повільним темпом і що найбільш поступова в цьому відношенню країна — Сполучені Держави Північної Америки мотокультуризовані лише на 9%.

Головні причини цього ненормального явища — такі: 1) споживання живим двигуном продуктів сільського господарства, 2) питання угноєння звязане з зменшенням числа коней, 3) відсутність вистарчаючої кількості фахівців мотокультури, 4) некористність мотокультури в дуже малих господарствах та, нарешті, 5) питомий сільському господарю консерватизм, який примушує його ставитися до всіх, а найбільше до дуже модних новинок, з великим застереженням.

Але всеж, хоч дуже поволі, мотокультура відвойовує собі належне місце в с.-г. промисловості і продукція мотокультурних знаряддє зростає з кожним роком. В одній Північній Америці нараховується по над 2 000 фабрик, які випускають річно до 750.000 тракторів, а в Європі майже всі автомобільні фабрики виробляють також і трактори.

Озвітливши таким чином побіжно основні поняття мотокультурної справи, спинимось, коротко на системах мотокультури, яких є значна кількість:

1. трактор з плугом,
2. автоплуг,
3. трактор з ливною (тросом),
4. ливнова система з двома машинами.

В усіх цих системах двигун може бути, в залежності від місцевих умов, вибуховий, паровий чи електричний.

1. В першій системі ми маємо машину самохід, пристосовану до їзди по полю, яка тягне за собою плуги в той же сам спосіб, як тягнуть їх коні. Ця система є найбільш популярна і найбільше зручна тому, що при ній трактор можна «запрягати» в різні інші машини, як то борони, культиватори, сівалки, жниварки, а при потребі і увози, і таким чином здійснити мотокультуризацію вповні. Але треба відмітити, що необхідність для трактора, при всіх працях крім стаціонарних, перевозити по полю і самого себе — робить цю систему одною з найбільш дорогих.

2. Автоплугом називається плуг, намонтований на одній рамі з мотором, майже в середині трактора, що надає машині легкість в керуванні, стійкість і зменшує небезпеку загрузнути, але машини ці пристосовані майже виключно для оранки і незручні для переведення якихось інших праць.

3. Щоби трактор не мусів одночасно везти самого себе і тягти плуга, у Франції вживається система Флітса, яка полягає в тому, що трактор переїздить через поле, залишаючи на місці плуга, прив'язаного на ливні, а затім, міцно загальмувавшись, підтягає до себе плуга барабаном. Позаяк трактор в даному випадку працює як машина стаціонарна, то він використовує всю свою силу і може орати в середньому подвійно більшим плугом, ніж би міг тягти безпосереднє. Тому вся гарнітура обходиться значно дешевше, але дефект є той, що витрачається більше часу на окремі переїзди і окреме підтягання плугу.

4. Нарешті ливнова праця, яка є самою старою системою і в цим році може святкувати 75-тиліття існування. В ній дві машини-самоходи, які стоять по кінцях поля по черзі тягнуть до себе гинею плуга. Поки плуг йде до одної машини друга переїздить на ширину плуга, і таким чином робота йде без зупинок. Крім того плугові часто можна надати швидкість вдвое більшу нормальної, що дуже корисно впливає на кошти експлоатації. Ця система була б ідеальною, як би не мала солідних дефектів економічного характеру, а саме ціна гарнітури, яка досягає 300.000 франків, і велика незручність при праці на малих клаптиках землі. Тому вона може застосовуватися лише при умовах, що принаймні 100 днів на рік буде занята працею на більших клапках поля.

Економічні взаємовідносини цих систем, при умові їх нормального вживання, були зведені швейцарським професором, відомим знавцем мотокультури, Майенбургом в слід. таблицю, яка показує ціни в золотих франках обробітку 1 гектара середньої якості землі на глибину 20 смт.

1.	Обробіток кінською тягою	обходиться	40 зол. франк.
2.	» тракторною	»	24 » »
3.	» ливнвою системою		
	з паровою машиною	»	18 » »
4.	» ливнвою системою		
	з електрич. машиною	»	12 » »

З таблиці ясно, що ливова система з електричною тягою є без порівняння корисніша за інші, але, на жаль, вона може вживатися лише в країнах, де електрифікація проведена вповні і де вона дає дешеву енергію. Так Швейцарія, південно-східня Франція і північна Італія користуються нею з великим успіхом, але ясно, що на Україні про неї не може бути і мови. Так само й парова ливова система, при умовах розвинутого на Україні дрібно-селянського господарства (пародії на більші підприємства, які називаються совхозами, натурально справи не міняють) не може бути застосована як по своїй ціні, так і незручності для дрібних клатів поля, а тому природно лишається спинитися лише на тракторах.

Як я вже відмітив, нормально помічається лише повільний розвиток мотокультури, але в виключних умовах можуть трапитися обставини, при котрих мотокультура є не звичайним поліпшенням сільського господарства, а методом швидкої допомоги, гострої боротьби з тяжкою економічною кризою.

Так і в даному випадку, на Україні, мотокультуризація з'явилася не вислідом піднесення культури і розвитку економічних сил країни, як це хотять представити її тимчасові господарі, а навпаки, в наслідок катастрофічної недостачі тяжкої сили (браку худоби), який почав відчуватися ще в часи війни і найбільшого загострення досяг в 1923-24 р. р. Всім пам'ятні донесення з України, що там орють людьми, найбільш жінками, і це на жаль була правда.

Такий стан річей можна було передбачати ще заздалегідь, і я вважаю для себе великою приємністю поінформувати, що ще в 1917 році на Першому Всеукраїнському Агрономичному з'їзді був одноголосно прийнятий мій доклад «Використання військових тракторів, як засіб полегшення кризи тяжкої сили в сільському господарстві». Відомі події перешкодили здійсненню цього проекту і мусіло минути 6 літ тяжкої біди, доки сучасні українські сатрапи зрозуміли, що мотокультуризація може бути і політичним лозунгом, і очевидно тому взялися за її переведення. Можливо, що цьому допомогли і гешефтмахерські таланти членів Внєшторга, на чолі з Красіним, які своєчасно зрозуміли, що ввіз тисяч тракторів принесе багатоміліоннові куртажі.

У всякому разі треба відмітити, що в 1923 році мотокультуризація стала гаслом, а в 1924 році почалося її фактичне переведення в життя.

Ця новинка настільки прийшлася до смаку всьому совітському способу життя, що круг неї піднялася справжня вакханалія. Заскрипіли скарбові пера і кожний безграмотний сількор числив своїм обов'язком, разом з співробітниками «Економіческой Жізни», співати ліф'ямби тракторам. Дем'ян Бедний — возхваляв трактори в Москві, Тичина і іже з ним — поетизували їх в Харкові. Трактори хрестили по комуністичному, нарікали їм імена, прибирали стрічками, робили на честь їх банкети і забули лише про одне, що кожний трактор мусить мати фаховця, який би ним керував, а держава — точно вироблений і гостропроведений план мотокультуризації. Тому і фаховцю дуже тяжко слідити за переведенням цієї справи і серед сили безвідповідальних рецензій і прогнозів вибирали скупі фактичні данні.

В 1913 році на Україні числилося 280 тракторів. За час війни число їх збільшилося до 800, але в часі громадянської війни правдоподібно, що більшість їх була знищена, або вивезена. Майже всі ці трактори були старих типів і мало придатні для сучасних умов праці, а тому найбільш прихотилося числитим на трактори нововвезені.

Совітський уряд пішов в цьому питанню двома напрямками: перше — довіз чужих машин, — друге — розвиток власного тракторобудівництва. В 1924 році в Москві і на Кавказі були з'організовані конкурси тракторів, в яких брали участь Америка, Італія, Франція, Чехія, Австрія і Німеччина. Після конкурсу була куплена невелика кількість тракторів Фіат і Павезі — Італія, автоплугів Прага — Чехія і Фордсонів — Америка, для дальших проб, і врешті признано було найбільш відповідною маркою трактор Фордсон — 28 кінських сил.

Цей вибір не можна назвати невлучним, бо, хоча де-які інші трактори і рівні Фордсону в універсальності та зручності керування, а багато в значній мірі перевищують його якістю матеріялу, але все ж Фордсон є одним з найліпших і найдешевших тракторів і крім того фабрика Форда може в кожний момент виконати замовлення на кожную кількість тракторів до мільйона включно.

Що-до кількості довезених на Україну Фордсонів немає зовсім точних даних, але по де-яких відомостях можна числити їх на 11.000 штук. Це є вже дуже поважна кількість, яка, при добрій постановці справи, могла б з'орати річно до 3.000.000 десятин і замінити в цій праці до 100.000 пар коней. Крім них на Україні є ще кілька сот тракторів інших марок і до 300 тракторів «Запорозець», продукції Катеринославської фабрики. Що-до останніх, то, судячи по фотографії та опису, поміщеному в «Вістях» на весні минулого року, це є властиво карикатура на трактори, яка ніякого практичного значіння мати не може. І, взагалі, треба відмітити, що сучасний стан української промисловости не допускає і думки про продукцію тракторів в б. м. вистарчаючій кількості.

Фордсони були куплені в середньому по 1.200 карб., але поки вони дійшли до споживача через безконечну низку совітських органів, то ціна їх піднеслася до 1.800 і навіть до 2.000 карб. При існуючих умовах купівлі в кредит це не було б ще великою бідою, але праці цих тракторів зразу ж став на перешкоді брак відповідних робітників та погана організація постачання паливом та смазуванням.

По даних «Українського Агронома» недостача кваліфікованого персоналу в 1926 определялася лише в 5%, що б знаменувало 550 бездіяльних машин, але, на жаль, тяжко вірити, щоб це зізнання було справедливе, а крім того беруть сумніви що-до якости персоналу, що пройшов короткотермінові курси, якому крім того доводиться працювати часто в повній ізоляції що-до технічної допомоги.

Дезорганізація постачання паливом також часто доводить ціни на нього до розмірів, які не виправдують праці машини, а часто примушує машину місяцями стояти через брак матеріялів. В тому ж стані і постачання запасовими частинами. Про вплив загальної дезорганізації сільського життя вже не буду й казати.

Таким чином, уживши всі прийняті в мотокультурі коефіцієнти і поправки, можна зробити висновок, що як-що з усіх українських тракторів половина працює при повнім навантаженні, то це вже дуже добре.

Який же висновок з вищесказаного? Мотокультуризована Україна чи ні?

Зрівнявши тяжну силу всіх імпортованих на Україну тракторів з потрібною Україні тяжною силою, можемо сказати: вона була б мотокультуризована б на цілих 5%, як би не вищезазначені умовини, які понижують цю цифру до 2-3%.

Іншими словами: заходи до мотокультуризації дійсно початі, але те, що зроблено, коштує населенню на 8% дорожче нормального, використовується лише на 50% і немає жадних виглядів на дальший розвиток при існуючому бюрократичному режимові.

М. Єремійв.

КРИВАВИЙ ЮБИЛЕЙ.

У грудні місяці сповнилось дев'ять років існування так званого Державного Політичного Управління, інакше — чрезвычайки. 18 грудня 1917 року було створено її в формі спеціальної комісії для боротьби з контр-революцією, головнo заходами Фелікса Дзержинського, котрий і був її головою і незмінним керманичем до останніх днів свого життя.

Скільки люду було замордовано на протязі цих дев'ятьох років, особливо в перші часи большевицького панування, мабуть ніхто добре не знає, як, певно, не знає цього і сам голова всесоюзної чрезвычайки. І коли в пресі подаються якісь числа, то до їх треба ставитись скептично, бо ж хто їх може перевірити. Коли одні їх числять на кілька мільонів, то большевики навпаки — дуже їх зменшують. Тому, нам думается, дати якесь певне число не можуть і самі чекисти, тим більше, що про якусь реєстрацію забиваних жертв, особливо в перші часи чрезвычайських жнив, говорити не приходиться. Можна хіба сказати, що хоч світ бачив і часи інквізиції, і часи французької гільоти́ни, однак всього того, що чинила чрезвычайка, і те море крові, яке, во ім'я досягнення соціалізму, було нею пролито, мабуть ще світ не знав. Мимоволі пригадуються сумної пам'яті царські часи, коли большевики, разом з іншими соціалістами, а також демократичними групами, цілком справедливо протестували не то проти смертної кари, як такої, а навіть проти самого принципу, — проти існування закону, що допускає такий страшний злочин людини проти людини. А пізніше, через так їм симпатичну чрезвычайку, большевики пролили стільки людської крові, що самі могли би в ній захлинутися.

Останніми часами праця чрезвычайки трохи ушухла, але ні в яким разі не припинилась, про що пишуть самі большевицькі газети. Однак в поглядах загалу комуністичної маси ця установа вже не користується таким узнанням, як то було в часи так званого воєнного комунізму. Відома річ, що послугами катів користуються не в одній

тільки большевії, але каги, що вішають людеї, чи рубають їм голови, чи ще в який інший спосіб одбірають найвищий дар природи — життя, — ще ні в одній країні не мали до себе симпатій людського загалу. Бо, як не оправдувати ката, якими хоч би найвищими ідеями не прикривати їхню роботу, все те не зробить з ката — янгола. Кат все буде катом.

В часи особливо кривавого, так званого, всенного комунізму, коли катами чрезвычайки особливо багато було пролито людської крови, коли взагалі люде до крови «привикли» — чекисти яксь не викликали або, у всякому разі, менше викликали сгиди серед комуністичного загалу. Однак з часом у тих комуністів, котрі ще не побулиш остатчно почуття людськості, — великої симпатії до чрезвычайки і її платних катів вже не було, не зважаючи на всі заслуги цієї організації перед большевією.

Це добре зрозумів і большевицький провід, коли саму назву чрезвычайки недавно зовсім скасував, назвавши її «Государ. Політическе Управленіє». Розуміється — це було зроблено ще й для того, щоби замазати очі Європі, головно європейському капіталові, в котрім большевики, будуючи «новий соціалістичний світ», відчули таку коначну погребу. Большевикам для більшого успіху треба було показати, що вони вже не ті, якими були ще недавно, бо ж навіть чрезвычайку вже «скасували». Можливо, що були й інші причини, однак від праці чрезвычайки, в перші часи большевиків, віяло таким жахом, що це не могло не мати свого значіння бодай для зміни самої назви.

Всім відомо, як большевики люблять святкувати свої свята, а особливо ювилей, підкреслюючи ними таке довге своє існування. Здавалось, отже, що й дев'ятирічний ювілей існування цієї інституції катів буде ославлено з належною помпою. Однак про це не було чути. По газетах теж щось не чути «барабаннаво боя», отого характерного для большевиків репетіловського — «шумім, братци, шумім». Правда, є в них статті і замітки, присвячені цьому ювілею, та все це таке маленьке, таке скромне, що, читаючи, — диву даєшся.

Приміром харківські «Вісти» (19.XII. 1926 р) навіть не помістили передовиці, обмежившись тим, що надрукували відозву В. У. Ц. В. К-у до робітників, що заробляють на хліб тяжким кривавим трудом, наказ до чрезвычайки та малесеньку статтю в розмірі одної сторінки «Тризуба» з портретом голови української чрезвычайки В. Балицького, написану... ним самим. Мимоволі дістаєш вражіння, ніби не знайшлося такого українського комуніста, який би захотів оспівати дев'ятилітній ювілей цієї бридкої інституції, через що вже «по долгу служби» мусів зробити це сам її голова — В. Балицький.

Стаття написана бліденько, не помітно в ній великого натхнення, не чути в ній і звичайного для большевиків брязкоту зброї. Починається вона з констатування дев'ятирічної невпинної роботи, яку автор-чекіст називає — лихоманською та нервовою. Щоб пак не нервова робота — працювати у різницях, в яких замість худоби катують та рострілюють людеї. Лише ця заява про «нервову роботу» голови чекістської зграї бренть якось непригодно. Дістаєш таке вражіння,

ніби автор статті почне зараз нарікати та плакати (слізьми крокодила) над нещасними жертвами, що мали нещастя попасти межі стіни «ввереному йому установа». Здається, далі що він почне говорити про незвичайну силу, в яку виріс большевицький рух взагалі, а зокрема на теренах колишньої Росії, який зробив саме існування чрезвычайки зайвим.

Та такі припущення були б помилкові. Головний український чекіст — Балицький—кличе своїх співкатів бути готовими, бо мовляв «ворога розбито, але не знищено. В шалі і злості він чигає на першу в світі республіку рад. Буржуазія та її наймити завзято точать боротьбу, не хехтуючи ніякими засобами».

Кому, кому, а вже большевикам нарікати на «засоби» вже менше всього пристало до лица, бо ж тих засобів, які уживають вони для осягнення своїх цілей, буржуазії ще далеко. Хоч, нема де правди діти, де-яким з них вона вже від большевиків навчилася.

А далі:

«Коли раніш наш класовий ворог одверто кидався в бій на фронтах громадянської війни, а потім точив боротьбу масовими контр-революційними виступами проти влади робітників і селян, то тепер він підкопується під нас далеко спритніше і хитріше».

Виходить отож, що й чрезвычайці тепер тяжче боротись із «спритнішим і хитрішим» ворогом. І дійсно у нього це називається — «робота чрезвычайки «ускладняється». Ще б пак не «ускладнилась». Раніш було людей, як ту худобу, приводили просто до ляхів чрезвычайки: бери й ріж чи там стріляй, а тепер за своїми жертвами треба чатувати, слідкувати, робити засідки, бо ж ворог зробився «хитрішим та спритнішим». А тут ще й велике нещастя впало на голови бідних чекістів — не стало самого Дзержинського, ну і робота... зовсім ускладнилась. Про це Балицький пише так:

«Особливо наша робота ускладняється ще й тим, що в цім році робітництво і наша чекістська сім'я (так і написано — чекістська. В. Б.) втратила одного з талановитіших організаторів Радянського Союзу, незамінного голову В. Ч. К. — О. Д. П. У. першого чекіста, тов. Фелікса Едмундовича Дзержинського».

«Хоч яка важка для нас ця незамінна втрата, ми з подвійною енергією, ідучи за заповідями цього вчителя та керманіча, на прикладі його невинної діяльності, повинні далі провадити нашу складну роботу, повинні прикласти все своє знання і уміння, щоб перемогти і остаточно знищити нашого класового ворога».

«Сьогодні в 9-ті роковини кожний робітник органів і війська Д. П. У. (чрезвычайки) повинен сказати, хоч як складні та відповідальні в теперішніх умовах завдання Д. П. У., — ми їх виконаємо до кінця».

Читаючи ці «розговори» чекіста В. Балицького, так і приходять на думку оте: «говорила, балакала, розказувала аж плакала, та все чорзнащо». Однак в цім говорінню є надзвичайно цікаві місця, які, певно, кожен читач не міг не зауважити.

Перше, це, що в цім році «робітництво і чекістська сім'я» втратила

Дзержинського. За це признання ми від цілої душі дякуємо т. Балицькому. Ми все були тієї думки, що робітництво на Вкраїні, здебільшого національно чуже, мусить відчутти цю тяжку втрату. Однак глибоко були певні, що українське селянство такої втрати не відчує, а коли й відчує, то не так, як би того хотілося чекистам. І те, що харківський чекист навіть не згадав про його ні єдиним словечком, лише підтверджує в цім нашу певність.

Друге — це заходи чекистів, «щоб перемогти і остаточно знищити нашого класового ворога». Отже виходить, що минули часи, коли «класовий ворог» — «покорний участі печальнїсй» давав себе різати, як баранів, і тепер, коли він зробивсь «хитрішим та спритнішим» — так легко дати себе зарізати він вже не дасться.

І ця думка сильно проглядає не з якоїсь там контр-революційної газети, але з червоної з червоних, та щей з статті, присвяченої дев'ятилітньому ювілеєві чрезвычайки, до того й написаної головним українським чекистом.

Що ж до самого ювілею, то він пройшов так непомітно, ніби самі большевики з ним ховались. По московському про його можна було б сказати: що він був одсвяткований «тіхо і без шума, в тесном кругу друзей і поклонників».

В. Бурахович.

ЛИСТ з ПОЛЬЩІ.

— Скальмержицька колонія. Невеличка наша колонія і не дуже багата на інтелектуальні сили, однак по мірі можливости не відстає в громадській праці на тій ділянці великої емігрантської роботи, якої вимагає наш національний обов'язок перед батьківщиною. Свідомість того обов'язку після певного моменту, стає все більше й більше активною й що раз більше відвоює ті терени, де помічався духовний підупадок. Моральне пригноблення, невизнане ставлення до дальнішої нашої визвольної боротьби (малоросійські тенденції), кволість і байдужість до громадських справ, все це, викликане очевидно як слід ідейного шляху тяжкої емігрантської долі, поволі минає.

Природне тяжіння до самодіяльности, до організованого громадського життя вступає знову в свої права. Особливо це помічається з днів національного смутку. До того всі сиділи якомсь непомітно, упірнувши в своє особисте приватне життя: справа громадська, здавалося, нікого не цікавила, нікого нічим не обходила.

Я вже ділився на сторінках «Тризуба» моїми вражіннями з першого момента національної жалоби, а зараз хочу оповісти про дальші мої спостереження з діяльности тутешнього емігрантського суспільства.

На чолі нашої колонії ще з 1924 року стоїть Відділ У. Ц. К-гу, але ця важлива для емігранта установа ледве животіла. Причин було до того багато, а головне — брак відповідного проводу. Ті чинники, що дісталися до чільного становища в громаді — не розуміли очевидно як слід ідейного завдання Відділу, — об'єднувати емігрантів, — і своєї енергії на це не скерували. Відділ трактувалося за якусь специфічну організацію, де провадився прийом членів (а не реєстрація лише) мало не по листовним заявам з поручителями чи по протекції когось з «владеть імущих» і то після внесення членського внеску (так називали національний податок). Тому вся емігрантська колонія двох місцевостей (м. Скальмержиц і села Щепюрна) ніби складалася з невеличкого гуртка людей — 10-12 чол., тоді

як в дійсності тут живе до сотні українських емігрантів. Був поділ на дійсних і недійсних членів. До першої категорії належали ті, що запла-тали національний податок, а до другої — що не заплатили. Останні, значить, не користувалися правом голосу.

Свідомо, чи не свідомо це робилось, — не приходиться казати; лише належить ствердити, що така постановка справи відштовхувала від участі в громадському життю активні й національно-свідомі інтелігентні елементи.

Досвід громадського життя, як на Україні, так і тут, на еміграції, показав, що так ставитись до члена своєї громади не можна. Невнесення за якийсь там місяць одного золотого-національного податку, — й до того ще з вини тих чинників, яким громадську справу доручено (бо треба обійти й зібрати, а не чекати доки самі принесуть), ще не значить, що такого емігранта можна викинути з свого гуртка, чи трактувати його не емігрантом і не членом данного національного осередку. Позбавити емігранта його прав ніхто не в силах, окрім його власної свідомої волі і тієї держави, де він з права захисту користає. Через матеріальні недостатки (найголовніша підстава невнесення національного податку) не можна ж одірвати його від ідеї, за яку він життям своїм, може не раз і не два, ризикував на полі бою: не можна вирвати з його серця того вогню, що неугасимо палає широю любов'ю до рідного краю й болить за всі кривди, заподіяні ворогами його поневоленим батькам і взагалі всьому народові українському.

Ото такі міркування ніби свідоміших людей піднесли думку про направи в Скальмержицькій колонії громадського життя. Та для цього необхідно було тих людей, що стояли у кермі, замінити другими силами, з свіжішою енергією, з більшим запалом. На перших же загальних зборах скликаних 12 й 13 червня м. р. ця думка знайшла відгук і пройшла до життя. Старий склад Відділу одійшов, а замість його обрано новий: увійшли п. п. Володимир Кривусів (артист державного театру), яко керownik Відділу, Микола Стечишин (підполк.) — яко заступник керownika, Гриць Сотник (поручик) — яко скарбник, і Федір Терещенко (сотник) — яко секретарь.

Так почало своє відродження тутешнє громадське життя української еміграції. Громадська справа виїшла на нормальний шлях, а в недалекому й показала свої позитивні сторони; в перші ж дні, на заходи Відділу, майже вся колонія внесла національний податок. Недобір залишився лишень за тими, що не внесли його з мотивів важкого матеріального стану, але й цей недобір поступово регулюється.

Вліта в громадську справу свіжа енергія настільки була животворною, що багатьох розбудила від сну, а ціле Щепіорно, яке до того мало проявляло самостійного життя, піднесло думку про самоорганізацію. В інтересах справи. Щепіорнська колонія відокремилась від Скальмержицької колонії тільки вітала.

Відколи працює новий склад Скальмержицького Відділу У. Ц. К-ту, відбулись три рази загальні збори:

1-ші — 25 червня — чергові. Було обмірковано де-кілька питань в зв'язку з напругою громадського життя.

Другі — 18 липня — надзвичайні, з нагоди візитації Голови У. Ц. К-ту, п. М. М. Ковальського. Розв'язано справу з опозицією що, виникла з ініціативи старого складу Відділу на загальних зборах 13 червня.

Треті — 9 січня б. р. — чергові. Мета зборів (з ініціативи самого складу): підсумок праці Відділу в старім році й розв'язання де-яких назрілих питань, важливого громадського значіння.

Збори відбуваються в помешканні клубу Емігранта. Початок о 17 год. Головує п. Кривусів, секретарює п. Терещенко. Відкриваючи збори, голова пропонує вшанувати вставанням світлу пам'ять першого українського громадянина й найтвердішого духом українського емігранта, що

відійшов з наших рядів, Симона Петлюри, який за Україну життя своє склав на чужині.

Присутні встають і з похилим чолом в сторону повитого в жалобу портрета Великого Небіжчика стоять дві хвилини. Запанувала мертва тиша. Кожний відчуває на собі зір Того, Чие ім'я зараз в цю хвилину всіх зв'язало однією думкою, однією непохитною волею, однією вірою..., вірою в перемогу правди в перемогу нашої ідеї...

Сумно урочистий момент минає. Збори переходять до праці: затверджують протокол дня й приступають до розв'язання його точок.

Першою точкою були інформації складу Відділу про свою працю й наслідки її. Керувник Відділу п. Кривусів, у загальних рисах, доповів зборам про все, що зроблено за цих останніх шість місяців, а решта членів допоєнила своїми інформаціями про ті галузі, які було їм доручено: п. Стечишин — про культурно-просвітню, а п. Сотник — про фінансову.

Слабенько, що правда, але сміливо брешуть нотки про працю: ніхто не хвалиться великими досягненнями, ніхто не ховасться з тим, чого не зроблено. В умовах тяжкого емігрантського життя, коли всю енергію доводиться витратити виключно на здобуття засобів для фізичного існування, уділити для громадської праці хоч крихту часу систематично що дня — немає змоги. Кожний працює по мірі своїх сил, кожний зробив те, що міг зробити. Небагато часу було для роботи, небагато й успіли зробити. Конкретно та робота зводиться до слідуєчих головних точок:

1. Налагодження справи із збором національного податку;
2. Улаштовано Клуб Емігранта. Помешкання, що правда, мало зручне, але на перших порах вигідне тим, що майже безкоштовне. Вживається заходів до підшукування помешкання більш вигідного, хоч це за браком відповідних помешкань і високої платні — надзвичайно тяжко.
3. Організовано при Клубі безкоштовну бібліотеку-читальню, яка протягом усього часу задовольняла духові потреби емігранта. В бібліотеці-читальні маються українські книжки, часописи й журнали.
- До сотні книжок зібрали поміж своїми членами, а також досягнули згоди Львівського Т-ва «Просвіта» на випозичення безкоштовно, на певні періоди, мандрівних бібліотек; вже такою одною бібліотекою Відділ користувався на протязі трьох місяців.
4. Налагоджена справа з безпроцентовими позичками-допомогами емігрантам з сум, відпущених У. Ц. К.
5. Організовано дитячий позичково-догомовий фонд, з якого в скрутну хвилину емігранти користуються короткотерміновими позичками.
6. Активна участь в улаштуванні жалібної академії у м. Каліші емігрантськими українськими організаціями в 40-ву днину смерті Пана Головного Отамана Симона Петлюри.
7. Безпереривна активна участь в праці «Міжорганізаційного Комітету по увіковіченню Пам'яті Симона Петлюри».
8. Улаштовано в Українській Станиці, спільно з Союзом Жінок-емігранток, виставу на користь еміграції.

Далі загальні збори займаються справою самоподаткування на процес, яка розв'язується позитивно, а за тим знайомляться й приймають до відома та виконання надіслані У. Ц. К. правила про національний податок.

Крім цього на зборах піднесено думку про запровадження при Відділі постійного громадського контролю, в роді Контрольної чи Ревізійної Комісії й суда чести. Ці органи статутом У. Ц. К. для Відділів не передбачені, але їх викликає саме життя й досвід громадської праці. При калішському Відділі У. Ц. К. такі органи давно вже існують. За пізнім часом ці питання не розв'язані й залишені відкритими. Це вже мабуть робота наступних чергових загальних зборів.

Ото так виглядає громадське життя нашої колонії. Треба лишень побажати щоби воно не зав'яло, а пишним квітом пвіло її розвивалося.

М. С—н.

Хроніка.

У ФРАНЦІІ.

— Свято незалежності в Парижі. 22 січня у вечері в залі Société Savante відбулося урочисте святкування річниці проголошення самостійности Української Держави, влаштоване Об'єднаною Громадою у Франції (Париж). За президіальним столом зайняли місця: проф. О. Шульгин, адмірал Деґуї, п. Фернанд Мазад, п. І. Базяк, голова Громади, і д-р Л. Чикаленко. На свято зібралася численно парижська колонія з її визначними представниками на чолі. Серед гостей були присутні: п. Алі Мардан бей Топчибаші, голова делегації Азербейджану, п. А. Хченкелі, повноважний міністр Грузії, п. Гайдар бей Бамат, представник правительства Республіки Північного Кавказу, з дружиною, а також наші друзі-французи: п. полк. Лямуш, полк. Коке, п. Бодрі, п. Лякур, п. Біоле та інші.

Розпочав академію невеликою, але змістовною і чулою промовою голова Громади п. І. Базяк. В своїй промові п. Базяк вказав на значіння цієї дати — проголошення самостійности Української Народньої Республіки — для історії українського визволення, для сучасного й майбутнього України, для тих, хто переживає цю добу. Він кінчає своє слово пропозицією вшанувати пам'ять полеглих за державність України. Присутні в глибокій мовчанні встають на пошану полеглим.

Після цього п. Базяк просить перейняти провід зборами п. проф. О. Шульгина, голову Української Місії в Парижі.

Зайнявши місце голови, проф. О. Шульгин звертається до зборів із зворушливою промовою, в якій висловлює думку, що свято це є

для нас zarazом і смутком і радістю. Смуток наш за тими, хто загинув в боротьбі за волю України, переплітається з світлою гордістю, що ми мали героїв, які тепер проказують нам путь визволення. І смуток цей у визволеного народу на вільній своїй землі перетвориться в чисту радість. А поки, словами поета мовлячи, — «з журбою радість обнялась». Далі проф. Шульгин, звертаючися до гостей французською мовою, пояснив значіння і ролю річниці.

Далі промовляв до зборів п. Фернанд Мазад, який французською мовою в короткім, але майстернім слові висловив бажання й певність, щоб Україна здобула свої права й своє місце серед держав Європи, яке їй належить. Видатного поета, що скінчив натхненим твердженням, що поети — то пророки, присутні вітали рісними оплесками.

Наступним промовцем був п. адмірал Деґуї. Надзвичайно цікавою була його промова, в якій виявив він стільки симпатії, стільки теплого чуття до України і її справ, що сая дуже часто переривала його промову оплесками. І дуже приємно було присутнім українцям чути такі слова від француза, і це ще більше підкреслювало значіння історичного моменту.

Далі слово взяв д-р Л. Чикаленко. Його промова була інтересною. Д-р Чикаленко взяв минулі часи, коли укр. громадянство, святкуючи єдине свято — свято Шевченка, жило тільки вірою, тою вірою, яку йому дав Т. Шевченко, вірою в краще майбутнє України, в її визволення, в її повстання до нового життя. Тепер же, після проголошення самостійности, ми вже не віримо, але знаємо, що

Україна буде вільною, буде незалежною, бо вже тепер ми живемо не тільки вірою, але й фактами, реальними фактами, які підпирають не віру, але знання.

Останнє слово промовив голова академії проф. О. Шульгин. Подякувавши присутнім гостям за увагу до нашого святкування, він висловив побажання, щоб в недалекому майбутньому це свято було відправлено при крадцях і ліпших обставинах — там вдома, на Україні.*)

Національний гімн «Ще не вмерла Україна», що його проспівав мішаний український хор, вкритий гучною «Славою», достойно закінчив цей вечір, що пройшов в тихих урочистих і поважних тонах.

Ще раз в тісному гурті своєму віддала парижська колонія пошану усім, хто поліг за Україну, тим відомим і невідомим героям, на другий день в неділю. З ранку в українській церкві одправлено було урочисту службу Божу. Прекрасний спів хору під орудою О. Чехівського сприяв молитовному настроєві. Коротке, але сильне й змістовне слово, присвячене пам'яті полеглих, сказав п.—отець Гречинькин. По панакхиді за всіх полеглих за Україну одслужено молебєн з многоліттям усім, за волю України в розсіянні єущим. По тому на кладовищі Монпарнас на могилу Головного Отамана С. Петлюри покладено було вінок з живих квітів.

— Свято незалежності в Крєзо. Свято проголошення державної незалежності пройшло в Громаді — Крєзо-Мончанєн в надзвичайно бадьорім настрої. О 3-ій годині дня 23 січня (свято було перенесено на неділю тому, що субота була робочим днем) улаштовано було концерт і відчит. З відчитом виступив п. Багмет — член Громади, на тему: «Простування українського народу до державної незалежності в історичним освітленні». Заслухано було привітання від Генеральної Ради в Парижі і проголошено

*) Промови буде надруковано в наступних числах «Тризуба». Ред.

«слава» їй та побажано найкращих успіхів для об'єднання всієї закордонної еміграції.

Український хор, під умілим керуванням п. Миронюка, дав можливість кожному українцеві, що був на святі, відпочити на де-який час душею від димарів фабрики і перенестися мріями в рідні українські степи.

Присутні були і кілька гостей інших національностей, що просто здивовані були небувалим ще для Крєзо явищем — українсько-го хорového співу.

Струнна оркестра під проводом р. Борсука теж поклала всі свої зусилля, щоб задовольнити громадян і гостей.

Український танок, у виконанню кількох наших ще молодих душею українців та українок завершив цей дорогий для нас день.

А н д. Г о т к а.

— К р є з о. — 8-го січня одбулася в Крєзо в салі «Restaurant des Ouvriers» вистава. Коли взяти під увагу, що це тільки друга вистава, яку улаштував артистичний гурток цілком власними силами, а також за малим винятком аматорський склад гуртка, то можна сказати, що вона пройшла лише всяких сподіванок, як що-до збору, так і що-до гри. Ставили «Хмару» Суходольського. Слід зазначити ту велику працю, що мусіли покласти як і п. п. артисти, так і режисер п. Золотарів. На виставі грала українська струнна оркестра під проводом п. Бородька. Сподівасмося, що праця артистичного гуртка, що створився при Громаді, а тепер існує своїми власними силами, розвиватиметься й далі і таким чином надасть більше кольтурности одноманітному життю української еміграції в Крєзо.

— Л і о н. Служба Божя в Ніоні відбудеться 30 січня в армянській церкві. Після богослуження — загальні парафіяльні зборя.

— О м е к у р. У нас тимчасом праця йде майже нормально; в околицях де-не-де змієншили годин на 10-15 в тиждєнь; збавили премії на 10-20%. На

працю приймають ще, але на саму низку. З Нансі всі українці перебралися до нас. Що-до курсів французької мови, то молодша група розвалюється, а старша працює добре. На Різдві (26.XII) відбулася у нас вечірка, яка пройшла не зле. Між иншим в зв'язку з панікою безробіття виїхало від нас 3 душі до дому.

— П о ш у к у ю т ь. С. Паламарчук (Perriers sur Andelle, Le Chantier Harel, Fils et Co — Eure) розшукує п. п. Н. Чечанівського, І. Аримовича, М. Гаврилюка-Вдовиченка, А. Струця та В. Мотриченка-Зубенка.

В ПОЛЬЩІ.

— Н о в а п р а в о с л а в н а церква у Варшаві. Незабаром у Варшаві має відбутися посвячення нової православної церкви, улаштованої в залі інтернату студентів православного богословського факультету при Варшавськiм університеті. Українські кола стоять за те, щоб церкву цю повернено було в укр. православну парафію у Варшаві і щоб служба Божа в ній виконувалася не церковно-славянською, а укр. мовою. («Руть», ч. 1858).

— С п і л ь н и й о р г а н м е н ш о с т е й. Під редакцією відомого жидівського діяча деп. Грінбаума у Варшаві має видаватися щомісячник «Нація» присвячений обороні прав та інтересів жидівської, німецької, білоруської, української та литовської меншостей у Польщі. Текст щомісячника писатиметься польською, англійською та французькою мовами. Представники російської меншости у Польщі до участі в цьому місячнику не будуть запрошені («Руть», ч. 1858).

— П р и з н а ч е н н я п р о т. Табінського. Митрополит Діонісій запропонував Міністерству Ісповідань кандидатуру прот. Табінського на посаду ректора православної семінарії в Грем'янці, на що Міністерство дало свою згоду. Прот. Табінський, як ві-

домо, один з найвизначніших поборників українізації православної церкви на Волині.

З ЧУЖОЇ ПРЕСИ.

Заговорило нарешті про укр. справу і «Возрожденіє», хоч і терпіння у нього не аби яке. Кричали «Дні» про укр. справу до самої своєї смерті, «Посл. Новості» й «Руть», спасибі їм, не забували нас, але «Возрожденіє» — мовчало. Немає, на світі мовляв, українського питання, як немає й такої нації. То чого ж справді про неїсуючі справи писати! Мовчало мовчало, кріпилось-кріпилось і от... в одному тільки числі від 31 грудня аж шість статей присвячено українському питанню взагалі та українсько-російським відносинам з окрема. Добре що, що не новорічне число, а то читач «Возрожденія» певно перелякався б. Ну, а що справді, як цілий рік тільки й писатимуть, що про українців та такими порціями?

Але хоч чисто й не новорічне, але писати прийдеться. Мовчати далі — витримки не хватає. Хоч газета «Возрожденіє» і газета російська, але справжнього російського голосу в українській справі ми тут, на жаль, не чуємо. Все пишуть асимільовані «інородці» — Струве, Шульгин, Варшавський, Яблоновський і т. д., що більші росіяне, ніж самі росіяне. Передовичи пера відомого Петра Струве під заголовком «Принудительная українізація», де він, асимільовачий німець, до сліз зворушливо солідаризується з асимільованим жидом Ю. Ларіним — в турботах за російську культуру на Україні, — нічого нового для нас не уявляє. Хто знає Струве, той знає, який у нього широкий діапазон політичної еволюції і який у нього завжди обмежений обрій в кожен окремий етап цієї еволюції.

Та нічого дивного в цій солідаризації немає. Спільна психика цих асимільованих «інородців», однакова школа марксієвська, яку обидва переросли, докотившись один — до червоного, а другий

до білого большевизму, дає можливість так розуміти оден одного, що читач цих «ізіляній» в передовиці хіба в кінці здивується на хвалину тому лицемірству, з яким нападає п. Струве на бідних большевиків за ту українізацію. Він наче не знає, що Ларин, саме, і є типовий представник большевицької політики в національному питанні. То, що зараз проводиться, ота сама «принудительная» українізація. — яка однаково турбує і Ларина і Струве, то ж вимушена уступка українській стихії; і так який зробив би на місці большевиків. коли б він мав перед очима досвід федеративного гетьмана та Денікіна і хотів утримати владу в своїх руках. Тим то небезпечні большевики, що вони на чужому досвіді учитися уміють. Дон-кихоти білої «єдиної й неділимої», що швидко умруть, а попустити не можуть, ті вже нікого не лякають.

Тільки обгрунтування цього жаху перед «насільственной» українізацією у цих двох споріднених душ — різне. Ларин, бачите, думає, що «розвою української культури буде супроводити зріст небажаного відношення до неї з боку російських робітників та селян та політичний розклад пролетаріату». Невідомо тільки за що більше турбується Ларин, чи за долю російської культури, чи за долю російського пролетаріату на Україні?

Не менше, як Ларина, пече Струве «чудовищний» факт, що «раді іскорененія в городах України руской речі, производится еще принудительная еврейзация в смысле языка еврейсково ж населенія етих же городов». І певне тремтятьо рукою від зненависти переписував пан Струве для своєї передовиці слова Ларина — «руссофобская (противоруская) мысль в основе принудительной еврейзации знающих русский язык и желающих пользоваться руским языком евреев, очень проста: раз они не говорят по украинскі, то не давать їм, по крайней мере, пользоваться руским языком, — пусть переходят на еврейскій ілі, если тогда самі предпочитают, на украинскій»,

Дійсно страшне щось і загрозило коїться на Україні для московської справи. Струве це розуміє і скромної утіхи шукає в писаннях Ларина. Але «чим більше дитя не втішалося, аби тільки не плакало». Хоч крихотку найшов п. Струве чогось «убійственнаво» для начеб то добровільно провадженної большевиками політики «іскусственнаво і припудительнаво расчлененія Росіі», і вже в нього на очах слези висихають.

З низки інших присвячених українському питанню статей та заміток варто звернути увагу на величезну статтю давнього нашого «приятеля» В. Шульгина — «Ненависть ілі приміреніє», написану сприводу статті С. Мельгунова в журналі «Борьба за Росію» ч. 5. Важко переказати зміст цієї сумбурної істеричної статті, де поряд з лірикою, з похоронними спогадами, і історичними справами в душі славетного Іловайського ціле море зненависти до всього українського. Українці це такі люде, що з ними не то розмовляти, але й руку простягнути небезпечно — «таким не давайте руки: отгризут по самое плечо!» — поучає В. Шульгин С. Мельгунова.

Все ж де-який поступ в думках п. Шульгина на емі граціі відбувся, і він термін «українці» може прикладати й до себе й до своїх однодумців, називаючи їх «українцями перваво сорта», а нас — «українцями второго сорта».

Але поступ п. Шульгина пішов ще далі. Він, уявіть собі, припускає можливість (не потребу!) самостійної державної України.

І хоч каже він — «когда немци, приглашенные Петлюрой (Шульгин добре знає, що це брехня, але правди ж у нього не будемо шукати, — марна праця) пришли в Кіев, еті українци номер одін все же сделали попытку обернуть на пользу Росіі і Родному краю немецкую окупацію. Я говорю о перевороте гетмана Скоропадскаво. Я лично не примкнул к ним по многим причинам», — то делі, коли в своїх міркуваннях він приходить до двох можливих комбінацій, з яких одна «вторая — образовалось самостоятельное южно-руское го-

суларство с королем Маля Русі, как било при Даниле Галицком, во главе...» і от на таку комбінацію він «не колеблясь» піде... Чому? «А потому, что король Маля Русі всегда, в конце концов договорится с императором всероссийским, как договорились

многочисленные немецкие короли з Гогенцолерном».

Чого доброго п. Шульгин дійде до того, що між федеративним «дідичним» гетьманом п. Ліпінського та його «королем Маля Русі» не буде вже жадної різниці.

Зміст

Париж, неділя, 30 січня 1927 року — ст. 1. — В. Садовський. Перед розбитим коритом — ст. 2. — В. Романа. Українська поезія на вигнанні — ст. 9. — М. Єремійв. Мотокультуризація України. — ст. 14. — В. Бур а х о в и ч. Кривавий ювілей. — ст. 20. — Лист із Польщі. — ст. 23. — Х р о н і к а : У Франції — ст. 26. У Польщі — ст. 28. З чужої преси — ст. 28.

ОБ'ЄДНАНА УКРАЇНЬСЬКА ГРОМАДА У ФРАНЦІЇ.

В суботу 29 січня 1927 року о 8 год. вечора в помешканні Громади 54, Rue Mademoiselle, métro Cambonne або Vaugirard, відбудеться виклад п. Ростана на тему :

„ Гірські народи Північного Кавказу та їхні сучасні політичні стремління “.

Реєстр нових книжок в Книгарні «ТРИЗУВ» на 20-1 1927.

Літературно-Науковий Вістник, книжка I	6.50
Шульгин Нариси Нової Історії	30.—
Антонович 300 років історії україн. театру	35.—
Чупринка Збірник творів	40.—
Королів Біографія С. Петлюри (франц. мовою)	6.—
Д. Дорошенко Спомини (комплект)	30.—
Є. Чикаленко Спомини (комплект)	28.—
Календарі Просвіти	12.—
» Приятель Господаря	12.—
» Червона Калина	12.—
Кашенко Зруйноване гніздо	4.50
» На руїнах січі	1.20
» Мандрівка	1.75
» Над Кодацьким порогом	1.50
Колірові листівки (серія маляра Ждахи) по	0.75

Велика українська тижнева газета
„УКРАЇНСЬКА НИВА“
виходить у Варшаві кожної п'ятниці.

Переплата на місяць вносить — 0.80 злот.
на 3 місяці — 2.40 злот.
на рік — 9.60 злот.

Редакція и контора містяться :
Podwale 17, p. 27, Warszawa, Pologne

Літературно-Науковий Вістник

місячник літератури, науки й суспільного життя.

Виходить книжками в перших числах місяця і містить статті визначних молсдих і старших українських письменників і учених.

‘ВІДКРИТА ПІДПИСКА НА 1927 РІК

Передплата вносить: місячно — 2.50 зол.;
піврічно — 14 зол., на рік — 26 зол.

Адреса редакції й адміністрації: Львів, ул. Руська, ч. 18. 1 пов.

Окремі числа набувати можна в редакції «Тризуба»

«УКРАЇНСЬКЕ ЖИТТЯ»

Орган Оборони Нації

Виходить що-тижня по понеділках.

Умови передплати на місяць: на Чехах — 4 к. 50 сот.;
Закордон — 5 к. в Америку — 25 центів;
в Польщу — 1 зл. 50

Адреса Редакції та Адміністрації: Pobebrady Lazne, Postovni schranka 3. Tchecoslovaquie.

Окремі числа набувати можна в редакції «Тризуба» .

„Приятель Господаря”

єдиний правдивий господарський календарь на 1927 рік

з «практичним господарським порадином».

110 малюнків в тексті — — — 240 сторінок.

Новинка! Табелки для нового господарського рахівництва.

Цей календар мусить бути в хаті кожного господаря.

Ціна 10 франків, з пересилкою 12 фр.

Адреса: «Сільський Світ», Собієського 32, Львів.

ДМИТРО ДОНЦОВ

НАЦІОНАЛІЗМ, ст. 225 і IX. Вид. «Нове Життя» Львів. 1926. Ціна злотих польських 4. 80. Замовляти у видавця: Львів. А. Окпиш. Кадецька 4, або в Книгарні Наукового Товариства: Ринок, 10.

З голосів преси: «... книжка Донцова може зробити епоху в нашому житті. Мовчати про таку книжку — непростимий гріх перед нашою історією, перед дітьми і дітьми дітей наших». («Новий Час» Львів. 13. 6.).

ЛІТЕРАТУРНА НОВИНКА.

Богдан Лепкий.

«МОТРЯ», історичний роман в 2-х томах. Ціна: 2 долари 20 центів (в оправі: 3 долари).

«НЕ ВБИВАЙ» історичний роман в 2-х томах.

Ціна: 1 долар 10 центів (в оправі: 1 дол. 50 ц.)

Видання Української Накладні в Берліні.
Kurfürstenstrasse, 83.

Редакція і Адміністрація: 19, rue des Gobelins, Paris XIII.

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boîte post. № 15. Paris XIII.

Редагує—Комітет.

Адміністратор: *Іл. КОСЕНКО.*

Le Gérant : Mme Jeanne de Carvalho Gerzain.

Soc. Anon. Imprimerie de Navarre, 5, rue des Gobelins, Paris